

18 Ιανουαρίου 1945. Τρεις μέρες μετά την κατάπαυση του πυρός ανάμεσα στον ΕΛΑΣ και τα βρετανικά στρατεύματα, ο Αγγλος πρωθυπουργός Ουίνστον Τσόρτσιλ σπεύδει να παράσχει στη Βουλή των Κοινοτήτων τις οριστικές εξηγήσεις του σχετικά με την ένοπλη επέμβαση στην Ελλάδα. Ενα εξαιρετικά ενδιαφέρον αλλά παραγνωρισμένο σημείο της ομιλίας του αφορούσε την «αποκάλυψη» της πραγματικής πολιτικής ταυτότητας του αντιπάλου:

«Για τρεις-τέσσερις μέρες, ή και περισσότερες», υποστήριξε, η βρετανική προσπάθεια «ήταν ένας αγώνας για ν' αποτραπεί μια φρικαλέα σφαγή στο κέντρο της Αθήνας, όπου κάθε μορφή διακυβέρνησης θα είχε σαρωθεί και θα είχε επιβληθεί καθαρός, θριαμβεύων τροτσικισμός. Νομίζω ότι "τροτσικιστές" είναι ένας καλύτερος ορισμός γι' αυτούς τους ανθρώπους [το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ] και για ορισμένες άλλες σχέτες, απ' ό,τι η κανονική λέξη [κομμουνιστές], κι έχει το πλεονέκτημα πως είναι εξίσου μισητός στη Ρωσία. Ωστόσο, με τα δόντια και χάρη στην αποφασιστικότητα μιας δράκας Βρετανών στρατιωτών που βρέθηκαν επί τόπου, οι επιτιθέμενοι απωθήθηκαν και η Αθήνα σώθηκε».

Η ανεπάντεχη αποσύνδεση των Ελλήνων ανταρτών από το «ορθόδοξο» κομμουνιστικό κίνημα προκάλεσε στο ακροατήριο μάλλον περισσότερες απορίες απ' όσες έλυσε. Αγνοώντας προφανώς την πρόσφατη συνεννόηση Τσόρτσιλ-Στάλιν στη Μόσχα, ο βουλευτής των Εργατικών Ρίτσαρντ Στόουκς εξέφρασε λ.χ. ανοιχτά τις αμφιβολίες του γι' αυτή την ταξινόμηση κι αντιπρότεινε μια κεντρική συνεννόηση με τους Σοβιετικούς: «Ο πρωθυπουργός υπεξέφυγε αυτό το κομμουνιστικό ζήτημα στην Ελλάδα αποκαλώντας τους τροτσικιστές. Μπορεί να είναι κι έτσι, δεν ξέρω, αλλά αμφιβάλλω πολύ. Επρεπε να σκεφτώ πως θα ήταν δυνατό στον στρατάρχη Στάλιν να δώσει ένα χέρι καθοδηγώντας τις υποθέσεις των κομμουνιστών κι απαιτώντας απ' αυτούς να μη χρησιμοποιήσουν βία και να μη διαπράξουν ωμότητες».

Πίσω στην Αθήνα, όπου η ΕΑΜική Εθνική Πολιτοφυλακή εκτός από δωσίλογους κι «αντιδραστικούς» είχε εξοντώσει στο περιθώριο των μαχών μερικές δεκάδες επίσης (αυθεντικούς) τροτσικιστές, η φιλελεύθερη «Ελευθερία» ανέλαβε να εξηγήσει στο φιλοκυβερνητικό εκκλησίασμα τις εξ Εσπερίας γραφές. Ως πάλοι ποτέ τροτσικιστής της δεκαετίας του 1920, ο αρχισυντάκτης της Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου είχε άλλωστε άμεση γνώση του αντικειμένου.

«Ο κ. Τσόρτσιλ περιωρίσθη εις ένα επιγραμματικόν χαρακτηρισμόν, ο οποίος όμως έχει εξαιρετικήν βαρύτητα υπό τας σημερινάς συνθήκας», διαβάζουμε στο κύριο άρθρο της εφημερίδας (19.1.1945). «Την ελληνικήν δεκεμβριανήν επανάστασιν την ωνόμασε τροτσικιστικήν. Οι μη γνωρίζοντες την σανσκριτικήν της μαρξιστικής και της πολιτικής ορολογίας πρέπει να έχουν υπ' όψιν των ότι ο όρος τροτσικισμός εις την Δύσιν και ιδία εις την Μ. Βρετανίαν είνε σήμερον ταυτόσημος προς τον ουτοπιστικόν, ανεδαφικόν, εξτρεμιστικόν και σοσιαλιστικοφανή αναρχισμόν, ο οποίος κινεί και χρησιμοποιεί τα καταστροφικά μόνον και μηδενιστικά ένστικτα των μαζών.

»Όσοι έζησαν την ελληνικήν λαίλαπιν και την παρηκολούθησαν εις τας διαφόρους φάσεις της και τας εκδηλώσεις της, δύνανται να διαπιστώσουν με την ιδίαν των πείραν πόσον ανταποκρίνεται προς την ελληνικήν πραγματικότητα ο επιγραμματικός χαρακτηρισμός του κ. Τσόρτσιλ με την σημερινήν -του 1945- έννοιαν του όρου τροτσικισμός.

»Μικροαστοί οι ηγέται της επαναστάσεως, ουδεμίαν έχοντες σχέσιν ως προς την νοοτροπίαν, τας

παραδόσεις και την κοινωνική προέλευση, με τις κοινωνικές εκείνες τάξεις οι οποίες δύνανται να είναι φορείς μιας δημιουργικής κινήσεως και ενός ιστορικού προορισμού, στρατολογούντες τους οπαδούς των από μίαν αναρχομένην ιδεολογικώς και οικονομικώς μάζαν, δεν ήτο δυνατόν ούτε σαφείς σκοπούς να εμφυσήσουν εις τους οπαδούς των, ούτε να τους συγκρατήσουν εις ένα δρόμον πειθαρχημένης εξεγέρσεως. Η ανικανότης των, η έλλειψις συνειδήσεως ευθύνης και η δημοκοπική των διάθεσις -το μόνον πολιτικόν χαρακτηριστικόν των- τους μετέβαλον από κεφαλήν εις ουράν των μαζών.

»Και αι ακέφαλοι μάζαι -όταν μάλιστα διά πρώτην φοράν αφυπνίζονται από τον λήθαργον μιας πολιτικής απαθείας, διά να βυθιστούν εις το χάος κακοχωνευμένων θεωριών, οι οποίαι συνοψίζονται εις συνθήματα με καινοφανείς λέξεις- είναι αδύνατον ν' αποδώσουν τίποτε περισσότερο από μίαν εξέγερσιν αναρχομένην, θορυβώδη και καταδικασμένην εις αποτυχίαν.

»Μόνον με την θολήν κοινωνικήν προέλευσιν, με την έλλειψιν κάθε παραδόσεως, με την διαρκώς ολισθαίνουσαν και πάντοτε ρευστήν οικονομικήν θέσιν των στασιαστών εξηγείται τόσον η επανάστασις αυτή καθ' εαυτήν, όσον και όλα εκείνα τα άσκοπα και πολιτικώς και στρατιωτικώς και επαναστατικώς έκτροπα εις τα οποία προέβησαν. Ο "τροτσκισμός" της δεκεμβριανής ελληνικής επαναστάσεως είναι συνώνυμος προς ένα καταστροφικόν και αρνητικόν μηδενισμόν».

Οι ρίζες της σύμπτωσης

συνθήκης τής συμφωνίας, ή
α είχε προωρισμένη να παίξη
μιαίον ρόλον εις τας μελλον-
τας διεθνείς εξελίξεις.
Ιδίως εκ σοβαρών πηγών ά-

Επίσης ή κομμουνιστική Έργα-
τική Συνομοσπονδία, ως ανεμένε-
το, τάσσεται έναντίον του Συμφώ-
νου τούτου.

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΩΝ ΜΕΤΟΠΙΣΘΕΝ Σ ΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΚΑΤΑ ΤΩΝ ΑΝΑΡΧΙΚΩΝ ΤΟ ΣΥΝΤΟΝΙΣΤΙΚΟΝ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΝ

ιά την μεσημβριανήν εκλήθη εις
εδρίασιν τὸ Κυβερνητικὸν Συν-
στικὸν Συμβούλιον εις τὸ
ιτικὸν Γραφεῖον, προκειμένου
εξετάσει διάφορα νομοθετή-
ζ.
ῆς συνεδριάσεως ταύτης θά

Συντονιστικοῦ Συμβουλίου, ὁ ὑ-
πουργὸς τοῦ Πολιτικοῦ Γρα-
φείου κ. Λουλακάκης θά εισηγηθῆ
σχέδιον ἀναγκαστικοῦ νόμου διά
τὸν τουρισμόν.

Κατὰ τας γνωσθείσας πληρο-
φορίας, τὸ Συντονιστικὸν Συμ-

ΑΙ ΕΙΔΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΗΜΕΡΑΣ

ΕΝΤΟΣ ΤΕΤΡΑΜΗΝΟΥ ΟΙ ΑΝΑΡΧΙΚΟΙ ΕΠΥΡΠΟΛΗΣΑΝ 1000 ΟΙΚΙΑΣ ΕΙΣ 72 ΧΩΡΙΑ

ΛΑΡΙΣΑ, 20 Νοεμβρίου. (Του ανταποκρ. του μας). — Χαρακτηριστικήν εικόνα των υπό των αναρχικών προσγενομένων καταστροφών εις οικήματα και πάσης φύσεως ένδειατήματα δίδει στατιστική, καταρτισθείσα επί τη βάση επίσημων στοιχείων. Εις την στατιστικήν ταύτην αναφέρονται αί πυρποληθείσαι οίκιαι κατά τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ 1ης 'Ιου-

14, εις Μελίτην 18, εις 'Αγίαν Παρασκευήν 15, εις Μελιάναν 19, εις Καστανάν και Σέκλιζαν ἀνά 12, εις Μεγαλόχαρην 15, εις Ραφάνην 8, εις Καταδόβραν, Οινόην, Κόρκισσαν και Πύργον 'Εσρδαίας ἀνά 10, εις Περίδλεπτον, Πύθιον και Καρυάν ἀνά 5, εις 'Εθνικὸν 7, εις Λυκόστομον 8, εις 'Αγιόνταιον και Μεσόκασιπον ἀνά 7, εις 'Αργύριον. Παπαγιάννη και 'Ι-

Από την Γκίωνα στον Ολυμπο και τον Αξιό, οι «αναρχικοί» κατακλύζουν τις σελίδες του «Εθνους» του Εμφυλίου (1946-49). Ανάμεσα τους και ο «καπετάν Γιώτης», κατά κόσμον Χαρίλαος Φλωράκης... |

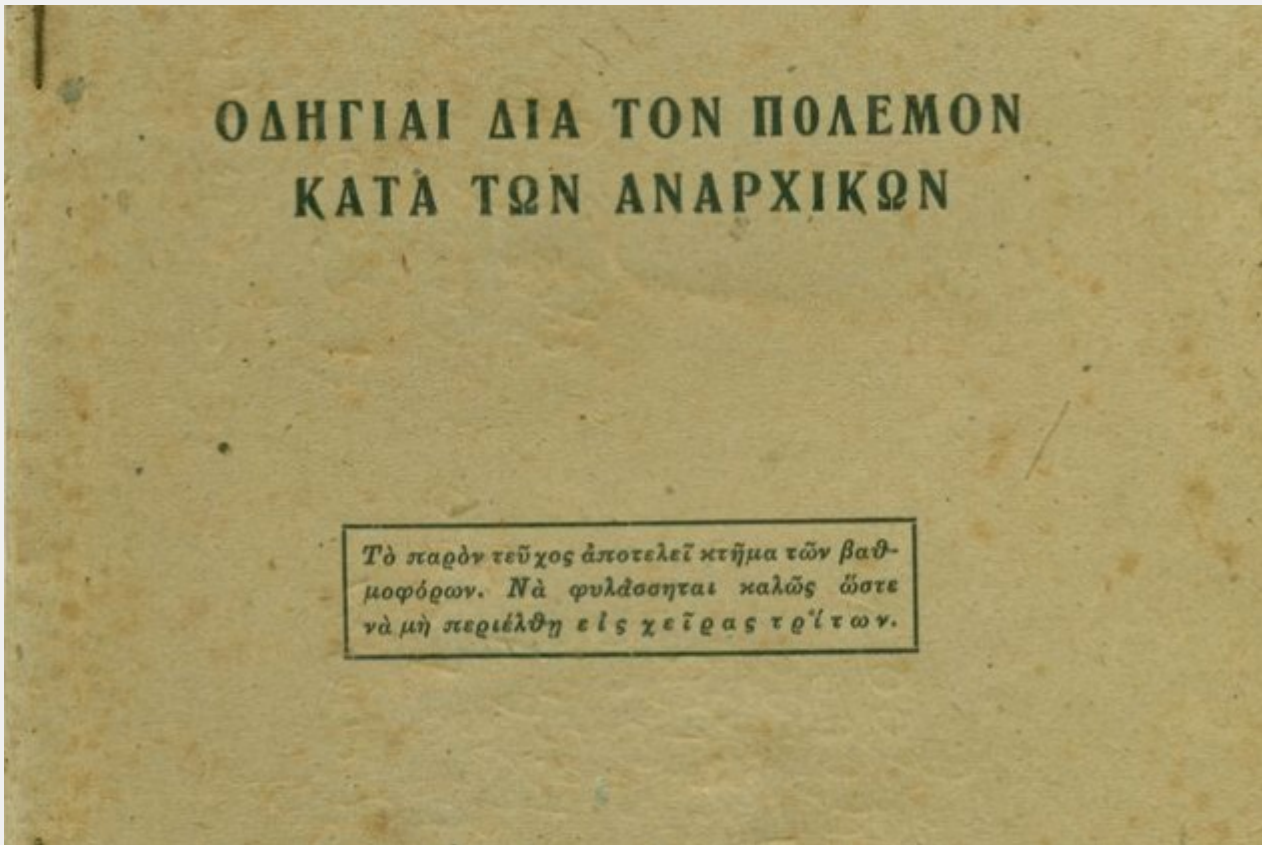
Αν σταθήκαμε εκτενώς σ' αυτή την πρώιμη διατύπωση των θεωριών του «αριστερού ομορτουισμού» και της (σωστής) «επανάστασης που δεν πρόκειται να σπάσει ούτε ένα τζάμι», είναι γιατί σε μεγάλο βαθμό αποτυπώνει με ακρίβεια τον κοινό τόπο της επιχειρηματολογίας των Ελλήνων αστών του 1944 κατά του ΕΑΜικού κινήματος: μιας επιχειρηματολογίας που ενοποίησε πολιτικά βενιζελικούς κι αντιβενιζελικούς, φασίστες και δημοκράτες, αντιστασιακούς και δωσιλόγους απέναντι στο φάντασμα της επικείμενης κοινωνικής ανατροπής. Ως «απειλή» προβάλλεται όχι τόσο ο υποτιθέμενος «κομμουνιστικός χαρακτήρας» του ΕΑΜ, η πρόθεσή του δηλαδή ν' αντιγράψει το σοβιετικό μοντέλο, αλλά ο «εξτρεμισμός» και η «υπόκλιση» του στις αναρχικές ροπές των πληβειακών μαζών.

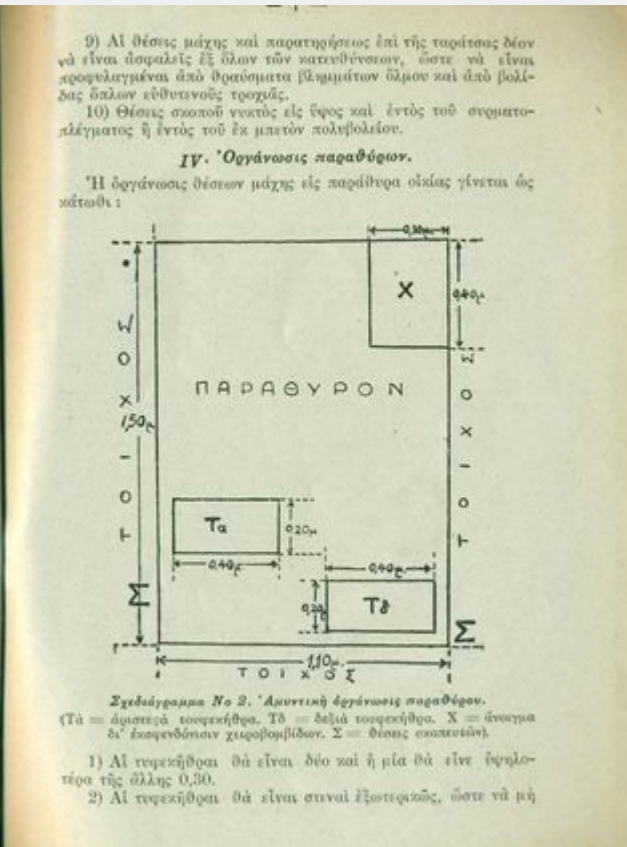
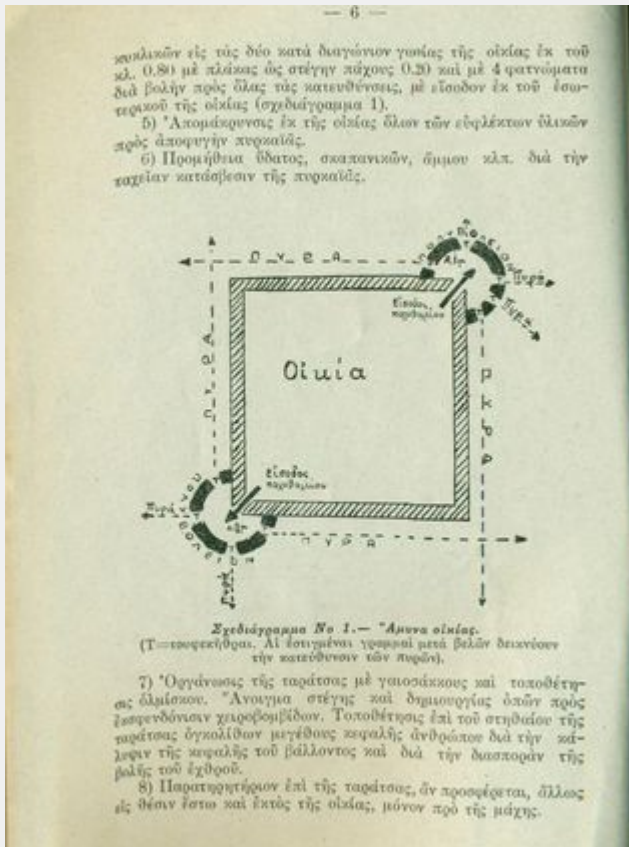
Ο εστιασμός αυτός δεν είναι καθόλου τυχαίος. Σ' ένα σκηνικό κοινωνικής καταστροφής και ακραίας ταξικής πόλωσης, όπως αυτό των κατοχικών χρόνων, η προοπτική «σοβιετοποίησης» της ελληνικής κοινωνίας δεν αποτελούσε καθόλου φόβητρο για μεγάλο μέρος αυτής της τελευταίας, στα πεινασμένα ιδίως αστικά κέντρα. Ακόμη και συντηρητικές αντιστασιακές οργανώσεις, όπως η ΠΕΑΝ, είχαν άλλωστε εγγράψει στο αρχικό καταστατικό τους ως προγραμματικό στόχο την κρατικοποίηση όλων των μέσων παραγωγής, περιορίζοντας αισθητά την έκταση της μελλοντικής ατομικής ιδιοκτησίας. Η αντιφασιστική συμμαχία των δυτικών δημοκρατιών με την ΕΣΣΔ και η πανηγυρική διάλυση της Κομμουνιστικής Διεθνούς, τον Ιούλιο του 1943, έθεταν επίσης οφθαλμοφανή διπλωματικά όρια στον αντικομμουνισμό όσων παρέμειναν πιστοί στο συμμαχικό στρατόπεδο. Από την άλλη, τα ταξικά ανακλαστικά των ευπορότερων στρωμάτων είχαν οξυνθεί όσο ποτέ μπροστά στη συνειδητοποίηση τόσο του κοινωνικού χάσματος που διέυρυνε και βάθυνε η κατοχή, προλεταριοποιώντας βίαια ένα μεγάλο μέρος της παραδοσιακής μεσαίας τάξης, αλλά και μπροστά στο φάσμα της νικηφόρας κινητοποίησης των λαϊκών τάξεων στις γραμμές του ΕΑΜ. Αν «τροτσκισμός» σήμαινε κομμουνιστική δράση εκτός των ορίων της «εθνικής ενότητας» που επέβαλλε η διεθνής αντιφασιστική συμμαχία, ως «αναρχία» μεταφραζόταν η εισβολή των μαζών στο

προσκήνιο μέσω του αντιστασιακού κινήματος.

Η αίσθηση αυτή, της μετατροπής του ΚΚΕ και του ΕΑΜ «εις ουράν των μαζών», εξοβελίστηκε βέβαια τα κατοπινά χρόνια από το (βολικότερο αλλά ανακριβές) ψυχροπολεμικό σχήμα των «τριών γύρων» και της προσχεδιασμένης -υποτίθεται- προσπάθειας του ΚΚΕ να καταλάβει με τα όπλα την εξουσία. Αυτό το σχήμα θα υιοθετήσει και ο ίδιος ο Θεοφύλακτος Παπακωνσταντίνου στα μεταγενέστερα αντικομμουνιστικά γραπτά του: τη βραβευμένη «Ανατομία της επαναστάσεως» (1952) και την «Πολιτική Αγωγή» που συνέταξε ως υπουργός Παιδείας της χούντας (1970). Στη δεδομένη όμως συγκυρία της δεκαετίας του '40, αυτό που κυριαρχούσε στον ζωντανό λόγο των εθνικοφρόνων ήταν κυρίως το φάντασμα του κοινωνικά επίφοβου «αναρχοκομμουνισμού».

Οδηγίες της Χωροφυλακής για τον «πόλεμον κατά των αναρχικών» (1946

Η σωφροσύνη του Στάλιν

Για τις σχετικές επεξεργασίες της αντιστασιακής εθνοπροσύνης, μεσοσύνης ήδη της Κατοχής, το πιο εύγλωττο δείγμα αποτελεί η ανώνυμη μπροσούρα «Κομμουνισμός 1944» που εκδόθηκε τον Μάρτιο εκείνης της χρονιάς στη σειρά των παράνομων εκδόσεων του «Ελληνικού Αίματος». Συντάκτης της ήταν ο δημοσιογράφος Λάζαρος Πηνιάτογλου, μέλος του σκιώδους συντονιστικού των φιλοβρετανών μεγαλοαστών που είχε συσταθεί το 1941 με την κωδική ονομασία «Δεσμός» (Σπύρος Μαρκεζίνης, «Σύγχρονη Πολιτική Ιστορία της Ελλάδος», Αθήνα 1994, τ. Α', σσ. 312-3). Κεντρική ιδέα του φυλλαδίου αποτελεί η αντιδιαστολή δυο κόσμων: του ρεαλισμού και της «σωφροσύνης» του Στάλιν, από τη μια, και της «επικίνδυνης βλακειάς» του ΚΚΕ, από την άλλη. Ο πρώτος «παραιτήθηκε από το εργαλείο της Επανάστασης» διαλύοντας τη Διεθνή, αντικατέστησε την κομμουνιστική ουτοπία με την καλλιέργεια του αρχέγονου ρωσικού πατριωτισμού, αποκατέστησε την εκκλησία και «δεν φαίνεται καθόλου διατεθειμένος ν' ανοίξη καινούριους καυγάδες με τους [Αγγλοσάξονες] συνεταιίρους του απ' αφορμή πέντε-δέκα μωροφιλοδόξων της Βαλκανικής». Το ΚΚΕ παραμένει, αντίθετα, δέσμιος της «παρωχημένης» τριτοδιεθνιστικής παράδοσης, οργανώνει λεηλασίες αποθηκών με τρόφιμα «εν ονόματι του λαού που πεινά» κι εξαπολύει «τρομοκρατία» κατά των «εθνικιστών» αντιπάλων του, με αποτέλεσμα να χάσει τελικά τον έλεγχο του ίδιου του μηχανισμού του: «Υπάρχουν λόγοι να πιστέψουμε ότι η ηγεσία του ΚΚΕ χτυπά το κεφάλι της και γι' αυτό το λάθος. Όπως πάντα, πολύ αργά. Τα εκτελεστικά της όργανα δοκίμασαν τη γεύση του αίματος, γλυκάθηκαν και δεν ακούν κανένα. Το ονομαστό για την πειθαρχία του κόμμα αναρχείται» (σ. 30).

Λιγότερο συνεκτική υπήρξε η αναπαραγωγή του ίδιου μοτίβου από τους δωσιλόγους που πήδηξαν στο βαγόνι της ενιαίας εθνοπροσύνης. Συνεργάτης του κατοχικού ραδιοφώνου, από τις συχνότητες του οποίου καλούσε τους Έλληνες ν' αποκρούσουν μαζί με τους κατακτητές «τον εκ των στεππών κίνδυνον κατά της οικογενείας, της εκκλησίας και της πατρίδος», ο τέως μητροπολίτης Κορυτσάς Ευλόγιος

Κουρίλας αποφαινεται στο βιβλίο που έγραψε το 1945 πως «οι κουκουέδες δεν είναι κομμουνιστάι, διότι βαδίζουν την αντίθετη οδόν εκείνης, ην από 20ετίας εχάραξεν ο δαιμόνιος Στάλιν εν Ρωσία. Ούτως εσχάτως ου μόνον την θρησκείαν αποκατέστησε και ύψωσε την εκκλησίαν εις Πατριαρχικήν τιμήν, αλλά και τον εθνισμόν ενεστερνίσθη επανελθών εις την διαθήκην του Μεγ. Πέτρου. Οι Κουκουέδες είναι άωροι οπαδοί της αναρχίας, εις ην καταλήγει το προλεταριάτον, ως είπεν ο Μαρξ. Είναι αμετανόητοι Τροτσκισταί, οίτινες νυν θεωρούνται εχθροί του Μπολσεβικισμού» («Δεκεμβριανή τραγωδία των ομήρων», Αθήναι 1953, σ. 7).

Η «αναρχία» στο στόχαστρο

Για τους λιγότερο διανοούμενους πολέμιους του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ, το σχήμα του «τροτσκισμού» παράπεφτε πάντως βαρύ, με αποτέλεσμα ως μοναδικός αναγνωρίσιμος εθνικός και κοινωνικός εχθρός ν' απομένει η «αναρχία». Τα ντοκουμέντα των εθνικοφρόνων οργανώσεων της εποχής που δημοσιεύθηκαν το 1998 από τη Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού τεκμηριώνουν πλήρως αυτή την εικόνα.

Πρώτος και καλύτερος, φυσικά, ο ΕΔΕΣ. Σύμφωνα με προκήρυξη του Ναπολέοντα Ζέρβα (13.10.1943), «οι καταχθόνιοι δολοφόνοι της μαύρης σπείρας του ΕΑΜ δεν είναι Έλληνες, δεν είναι άνθρωποι, δεν είναι Κουμμουνιστάι» [sic], αφού «οι Κουμμουνιστάι στη Ρωσία είναι σύμμαχοι και αγωνίζονται μαζί με τους συμμάχους μας διά την απελευθέρωσι του ανθρώπου», ενώ οι ΕΑΜίτες «είναι μηδενιστάι, είναι αναρχικοί» (τ. 1, σσ. 89-90). Ο ίδιος θα ισχυριστεί στις 21.6.1944 πως αυτός και η οργάνωσή του απέφυγαν κάθε σύγκρουση με το ΕΑΜ, ανεχόμενοι «καρτερικώς επί μακρόν τους εκτραχηλισμούς της αναρχικής ασχημίας» (ό.π., σ.192). Ο επιτελάρχης του, αντισυνταγματάρχης Νικολόπουλος, σε έκθεσή του για τα γεγονότα της Θεσπρωτίας υποστηρίζει πάλι πως «ολόκληρος η μειονότης των Τουρκοαλβανών Τσάμιδων συνεμάχισε μετά των αναρχικών της Ελλάδος (ΕΑΜ - ΕΛΑΣ)» (ό.π., σσ. 336-7).

Ηδη από τον Μάρτιο του 1943, ο επιτελάρχης του ΜΙΔΑ συνταγματάρχης Αντωνόπουλος προειδοποιούσε την εξόριστη κυβέρνηση του Καΐρου πως «η Κομμουνιστική Οργάνωσις Ε.Α.Μ. έχει επιτύχει σοβαροτάτην επέκτασιν [και] αποτελεί κίνδυνον εκ μέρους αναρχικών στοιχείων» (τ. 7, σ. 40). Γλαφυρότερος είναι ο απεσταλμένος της «Στρατιωτικής Ιεραρχίας» στην Αχαΐα, υποστράτηγος Ζερβέας, όταν περιγράφει την κατάσταση που βρήκε εκεί τον Σεπτέμβριο του 1943: «η ΕΑΜ [sic] συγκεντρώσασα άπαντα τον οπλισμόν, περιλαβούσα εις τους κόλπους της άπαντα τα μαχητικά στοιχεία (κομμουνιστάς, αναρχικούς, αποφοίτους φυλακών, εγκληματικάς φυσιογνωμίας, άτομα διωκόμενα από τας Ελληνικάς Αρχάς και τας τοιαύτας Κατοχής, ανθρώπους ατυχήσαντας εις τον βίον, τους ακτήμονας, αλήτας και ανέργους) προσεταιρισθείσα δε και τινας θερμοαίμους Εθνικιστάς Έλληνας καταφυγόντας αυτή ελλείψει ετέρας Εθνικής οργανώσεως [...] κατώρθωσε να επιβληθή απολύτως εν τη υπαίθρω χώρα διά της ισχύος των όπλων της» (τ. 5, σ. 349).

Ακόμη και στη λεβεντογέννα Κρήτη, η πάταξη των «αναρχικών» συνιστά πρωταρχική μέριμνα της Εθνικής Οργανώσεως Κρήτης (ΕΟΚ) που στήθηκε τον Οκτώβριο του 1942 με ενέργειες της αγγλικής αποστολής. «Η απομόνωσις του λαού διά της διαφωτίσεως από τα μη πατριωτικά και αναρχικά στοιχεία να θεωρηθή καθήκον όλων των μελών της οργανώσεώς μας», διαβάζουμε στις αποφάσεις της «παγκρήτιας» συνέλευσής της που συνήλθε στις 11.10.1943 (τ. 6, σ. 39). Ακόμη πιο εύγλωττες είναι οι μεταπολεμικές εκθέσεις των στελεχών της. «Καυχώμαι ότι επέτυχον τοιαύτα αποτελέσματα όσον ουδείς άλλος εις ουδένα διαμέρισμα της Ελλάδος διότι κατώρθωσα να διατηρήσω το μεγαλύτερον μέρος του πληθυσμού αμόλυντον των αναρχικών θεωριών και δηλητηριάσεων», καμαρώνει χαρακτηριστικά ο καπετάν Γιάννης Μπαντουβάς (σσ. 144-5). «Διά της πατριωτικής στάσεως και της πυγμής μας δεν επιτρέψαμεν εις τα αναρχικά ταύτα στοιχεία να επιβάλλονται και να τρομοκρατούν ως εις άλλας περιοχάς συνέβαινεν», γράφει για το ΕΑΜ-ΕΛΑΣ ο διοικητής του λόχου Κυδωνίας, Κωστής Φεραρουλάκης (σσ. 129-30), ενώ ο Παύλος Ζωγραφιστός εξιστορεί τη συμβολή του στην καταστολή «της προθέσεως των εν Κρήτη Κουμμουνιστών και αναρχικών διά την κατάληψιν των εξουσιών» κατά την αποχώρηση των Γερμανών (σσ. 215-6).

Στο ίδιο μήκος κύματος κινούνται και οι μεταπολεμικές αυτοβιογραφικές εκθέσεις εθνικοφρόνων αξιωματικών της ηπειρωτικής Ελλάδας. Κατά τη διάλυση του βραχύβιου θεσσαλικού ΕΣΑΠ από τον ΕΛΑΣ το 1943, εξηγεί π.χ. ο αντισυνταγματάρχης Κωστόπουλος, τα περισσότερα στελέχη του εκτελέστηκαν «πλην του Ανθ/γού Τσιμπίδα προσχωρήσαντος εις τους αναρχικούς» (τ. 5, σ. 209). Αναφερόμενος πάλι στην περιοχή της Τριφυλλίας, ο ταξίαρχος Καραχάλιος μνημονεύει με λυρισμό ένα χωριουδάκι «μικρό αλλά γεμάτο παλμό από Ελλάδα, αμόλυντο από τις αναρχικές ιδέες», το οποίο υπέστη πολλά «από τους αναρχικούς» (σ. 390).

Την εικόνα συμπληρώνουν τα απομνημονεύματα του Χρήστου Ζαλοκώστα, επιτελικού στελέχους της αθηναϊκής εθνικοφροσύνης, για τη δρομολόγηση του ένοπλου αντι-ΕΑΜικού αγώνα το 1943: «Μια τάξις είναι τόσο πιο δυνατή, όχι όσο περισσότερους οπαδούς έχει, παρά όσο πιο φανατικούς. Η μονολιθικότητα στις ιδέες μετράει την αξία. [...] Το σιχαμό του εμφύλιου σπαραγμού αξιωματικοί και τομεάρχαι τον ανέλαβαν με θάρρος. [...] Οι αναρχικοί ας όψωνται για ό,τι συμβεί» («Το χρονικό της σκλαβιάς, Αθήνα 1997, σ. 203).

Οι «λύκοι» και ο λάκκος

Τα πρωτεία στην καταγγελία των «αναρχικών» τα είχαν, φυσικά, οι ένοπλοι συνεργάτες του κατακτητή. «Θα επιβληθούμε κατά των αναρχικών και δολοφόνων και θα τους συντρίψωμεν», διαβεβαιώνει με τυπωμένη προκήρυξή του ο αρχηγός των ταγματασφαλιτών της Εύβοιας, στρατηγός Παπαθανασόπουλος (17.9.1944), ενώ ακόμη γλαφυρότερη είναι η επίσημη ανακοίνωση του κατοχικού υπουργείου Εσωτερικών που δημοσιεύτηκε πρωτοσέλιδα στο «Ελεύθερον Βήμα» (13.9.1944) για τις αιματηρές συγκρούσεις του ΕΛΑΣ της Αθήνας με τις δωσιλογικές μονάδες:

«Καθ' ην στιγμὴν ομιλούν περί συμφιλίωσης οι αναρχικοί λύκοι, οι ερχόμενοι εν σχήματι προβάτων, επετέθησαν προχθές μετά μεσημβρίαν κατά μικρού τμήματος χωροφυλακής 60 ανδρών, διαταχθέντος να μεταβή εις το Παγκράτι όπως προστατεύση το κτίριον του αὐτοῦ Γυμνασίου [...]. Το μηχανοκίνητον της Ασφαλείας και τμήμα της Ευζωνικής φρουράς του Αγνωστού Στρατιώτου έσπευσαν αμέσως προς ενίσχυσιν [...] Πράγματι άνω των 200 ενόπλων με βαρύτατον οπλισμόν επετέθησαν κατά των οργάνων των διαταχθέντων να αποκαταστήσουν την τάξιν και εφονεύθησαν υπό των ανάνδρων σφαιρών των αναρχικών [ο υποδιοικητής των γερμανοτσολιάδων, ένας τσολιάς και δυο αστυνομικοί]. Χθες καθ' ην ώραν εκηδεύοντο τα θύματα της ερυθράς θηριωδίας, αναρχικά στοιχεία, κρυπτόμενα εις τους περί το Α΄ Νεκροταφείον λόφους, έβαλλον κατά της νεκρικής πομπής και εφόνευσαν τον αρχιφύλακα Δημοσθ. Σάρδην. [...] Τα αναρχικά στοιχεία άτινα εφαντάσθησαν ότι θα δυνηθούν διά της τρομοκρατικής δράσεώς των να προλειάνουν το έδαφος διά την πραγματοποίησιν των καταχθονίων σκοπών των ασπόνδων εχθρών της Ελλάδος πλανώνται πλάνην οικτράν και εντός ολίγου θα μετανοήσουν πικρώς. Λάκκον ώρυξαν και ανέσκαψαν αυτόν και εμπесούνται εις βόθρον ον ειργάσαντο».

Η ορολογία αυτή παρέμεινε σε χρήση και στη διάρκεια της απελευθέρωσης. «Την 26ην τρέχοντος 50μελής ομάς αναρχικών εμφανισθείσα εις τα γραφεία του ΔΣ του Εθνικού Συνδέσμου Αναπήρων Πολέμου 1940-41 ηνάγκασε τους συμβούλους να υπογράψωσι παραίτησιν και κατέλαβε τα Γραφεία του», διαβάζουμε π.χ. σε έκθεση της σκιώδους Στρατιωτικής Διοίκησης Αθηνών που είχε διορίσει η εξόριστη κυβέρνηση Παπανδρέου προς τον αστυνομικό διευθυντή Αθηνών, Αγγελο Εβερτ (30.9.1944). Εξίσου σαφής, ο συνταγματάρχης Δημήτριος Ζάγκλης της ΡΑΝ περιγράφει επανειλημμένα ως «αναρχικούς» τους ΕΛΑΣίτες με τους οποίους συγκρούστηκε στα Μεσόγεια όταν, επικεφαλής μιας δύναμης Χιτών, ταγματασφαλιτών και μπουραντάδων, πήγε να παραλάβει από τη Βράννα τα όπλα που έστειλαν οι Άγγλοι στις αντι-ΕΑΜικές οργανώσεις της πρωτεύουσας (ΔΙΣ, «Αρχεία Εμφυλίου Πολέμου», Αθήνα 1998, τ. 1, σσ. 124-6).

Κατά τα Δεκεμβριανά, η εκκαθάριση των περιχώρων της Πεντέλης από τις βρετανικές και κυβερνητικές δυνάμεις περιγράφεται κι αυτή ως πάταξη αναρχικών (ό.π., σσ. 400-10). Ακόμη και στα πρώτα βήματα του

Εμφυλίου, καθώς το ΚΚΕ παραμένει τυπικά νόμιμο, οι έντυπες τεχνικές οδηγίες της Χωροφυλακής για την αντιμετώπιση των ανταρτών τιτλοφορούνται, κι αυτές, ως «πόλεμος κατά των αναρχικών». Εξίσου εύγλωττα γι' αυτή τη συνέχεια είναι τα αποκόμματα που παραθέτουμε από το «Εθνος» του 1947-49, με τον Χαρίλαο Φλωράκη και τους συντρόφους του στο ΔΣΕ να ποζάρουν κι αυτοί, αθέλητα, ως επίγονοι του Κροπότκιν και του Μπακούνιν.

Το «διεθνές αναρχικό κέντρο»

Ο Παναγιώτης Σιφναίος |

Η διάλυση της Κομμουνιστικής Διεθνούς και η συμμαχία των Αγγλοαμερικανών με την ΕΣΣΔ επέβαλλε στους προπαγανδιστές της φιλοβρετανικής δεξιάς την αναζήτηση κάποιου εναλλακτικού «κέντρου» από το οποίο «έπρεπε» να κατευθύνονται οι «ξενοκίνητοι κομμουνιστές» του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ. Το διαπιστώνουμε από την εμπιστευτική επιστολή που ο Παναγιώτης Σιφναίος (φωτ.), ηγετικό στέλεχος και απεσταλμένος της αθηναϊκής «Εθνικής Δράσεως» στο Κάιρο, έστειλε στις 8.4.1944 στον Αγγλο πρεσβευτή Λίπερ με την ευκαιρία της ανταρσίας που είχε σημειωθεί τις προηγούμενες μέρες στον ελληνικό πολεμικό στόλο της Αλεξάνδρειας.

«Φαίνεται ότι όπισθεν των ως άνω δραστηριοτήτων», διαβάζουμε, «υπάρχει οργάνωσις διεθνούς ακτίνας δράσεως, αγνώστου έδρας, οι απώτεροι στόχοι της οποίας είναι επίσης άγνωστοι, αλλά αι πολύπλευραι δραστηριότητες της οποίας παρουσιάζουν το εξής κοινόν στοιχείον, εξυπηρετούν τα συμφέροντα του εχθρού.

»Εντός της Ελλάδος, το Κομμουνιστικόν Κόμμα και τα συνδεόμενα προς αυτό αναρχικά στοιχεία έχουν καταστεί το όργανον, ακουσίως ίσως, της ως άνω μυστικής οργανώσεως, όπως επίσης και ο φορέυς των δολίων αυτής δραστηριοτήτων.

»Είναι γνωστόν ότι λαμβάνουν τας οδηγίας των εκ του εξωτερικού. Είναι επίσης σαφές ότι οι δραστηριότητές των, καίτοι επιφανειακώς τείνουν προς εκπλήρωσιν του κομμουνιστικού προγράμματος, έχουν ως άμεσον αντικειμενικόν σκοπόν την εξυπηρέτησιν των συμφερόντων του εχθρού. Εις ό,τι αφορά την κατεχομένην Ελλάδα, ο στόχος είναι η παράλυσις της Εθνικής Αντιστάσεως, η συκοφάντησις των Συμμάχων, Βρετανών και Ρώσων εξίσου, η δικαιολόγησις της προπαγάνδας του εχθρού» (Αρχείο Τσουδερού, Αθήνα 1990, τ. Γ΄, σ. 1165).

Σήμερα γνωρίζουμε πως όλα αυτά τα σενάρια ήταν καθαρός αέρας. Το ερώτημα είναι αν τα πίστευε και ο ίδιος ο δημιουργός τους ή αποτελούσαν συνειδητή κατασκευή για την περαιτέρω αξιοποίηση της βρετανικής δυσπιστίας απέναντι στο ΕΑΜ. Όπως και στο αρχέτυπο αυτού του είδους των συνωμοτικών θεωριών, τα «Πρωτόκολλα των σοφών της Σιών», αυτό που είχε, άλλωστε, σημασία δεν ήταν τόσο η αποδεικτική ισχύς του θεωρήματος όσο η ίδια η διατύπωσή του.

Διαβάστε

►Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού, **«Αρχεία Εθνικής Αντίστασης 1941-1944»**, (Αθήνα 1998, 8 τόμοι).

Επιλεγμένο αρχειακό υλικό από τα στρατιωτικά αρχεία, θεματικά ταξινομημένο ανά οργανώσεις. Αφθονες αναφορές από κάθε λογής εθνικόφρονες για τον «αναρχικό» χαρακτήρα του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ.

►Αλέξανδρος Αυδής, **«Οι Μπουραντάδες. Χρονικό μιας δράκας ανδρειωμένων»**, 1941-1945», (Αθήνα 2006, εκδ. Νέα Θέσις).

Γλαφυρά απομνημονεύματα ενός υπαξιωματικού του «μηχανοκίνητου» σώματος της Αστυνομίας Πόλεων - των ΜΑΤ δηλαδή της εποχής- για τη δράση του ίδιου και των συναδέλφων του στη διάρκεια της Κατοχής και των Δεκεμβριανών. Η καταστολή του αντιστασιακού κινήματος περιγράφεται, φυσικά, ως καταπολέμηση της «αναρχίας».

►Ευλόγιος Κουρίλας, **«Δεκεμβριανή τραγωδία των ομήρων»**, (Αθήνα 1953).

Χαώδες πόνημα του δωσίλογου πρώην μητροπολίτη Κορυτσάς, με πυρήνα τις αναμνήσεις της ομηρίας του από τον ΕΛΑΣ κατά τη διάρκεια των Δεκεμβριανών. Το μεγαλύτερο μέρος του βιβλίου αφιερώνεται σε σκιαμαχίες με φυσιογνωμίες της προοδευτικής (ή ακόμη και της συντηρητικής) διανόησης, που κατηγορούνται από τον συγγραφέα ως «ηθικοί αυτουργοί» των «εγκλημάτων των αναρχοκομμουνιστών».

►Ιάσωνας Χανδρινός, **«Το τιμωρό χέρι του λαού. Η δράση του ΕΛΑΣ και της ΟΠΛΑ στην κατεχόμενη πρωτεύουσα 1942-1944»**, (Αθήνα 2012, εκδ. Θεμέλιο).

Ιστοριογραφική αποκατάσταση των ανταρτών πόλης του αθηναϊκού ΕΑΜ, η δράση των οποίων προβλήθηκε από την αντικομμουνιστική προπαγάνδα ως το κατεξοχήν «τεκμήριο» της «αναρχοκομμουνιστικής επιβουλής» του 1943-44.

*Τάσος Κωστόπουλος, Αντα Ψαρρά, Δημήτρης Ψαρράς